

جلوه‌های قرآنی سیره وی

حضرت امام خمینی (ره)

سید محمد رضا علاء‌الدین

مقدمه

گلی از سلاله پاک رسول الله (صلی الله علیه وآله وسلم) در بوستان اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السّلام)، شکفت که عطر وجودش عالم را معطر ساخت. او که شاگرد صالح مکتب قرآن و عترت بود، او که درس اخلاص و ایمان و محبت را در بالاترین حد فرا گرفت و خرد مربی جهانیان و غفلت زدگان عصر ما گردید.

حضرت امام خمینی؛ لحظات سال‌های عمر خود را به تلاوت و تدبّر در آیات و افس همیشه‌گی با قرآن و عمل به آیات نورانی آن و تفسیر و تبیین آیاتش در صحنه‌ها و عرصه‌های مختلف سپری نموده بود و فکر و ذهن و اندیشه و عمل و اخلاق و همه چیز رنگ و صبغه‌ی قرآنی داشت و کوشید تا قرآن را در متن زندگی جامعه اسلامی قرار دهد و مرجعیت رونق ارزش‌های قرآنی را فراهم آورد. در این مقاله قصد داریم درس‌هایی عملی از جلوه‌های قرآنی حضرت امام خمینی (ره) را با رویکرد به تربیت قرآنی ایشان به رشته‌ی تحریر درآوریم تا از این طریق به اثبات برکات و عنایات انس و عمل به قرآن بپردازیم و برای حرکت آگادانه به سمت قرآن کریم راه را بشناسیم.

امام خمینی، انسان کمال یافته هر مدرسه‌ی جهان شمول قرآن

— بزرگترین مشخصه‌ی نظام اخلاقی و تربیتی قرآن کریم، که آن را از دیگر نظام‌های اخلاقی و تربیتی متمایز می‌سازد اصل اعتدال و دلالت و تأکید بر پرورش همه‌ی ابعاد وجودی انسان و پرهیز از تک بعدی شدن است. در قرآن کریم دنیا و آخرت، سیاست و دیانت، ماده و معنی، علم و جهل، جسم و جان، به شدت با هم پیوستگی و ارتباط دارند و رعایت اعتدال در ابعاد مختلف تنها راه تکامل و سعادت انسان معرفی شده است. امام خمینی (ره) از معدود انسان‌هایی بود که همچون اجداد پاکش ائمه‌ی معصومین (علیهم السلام) در شخصیت خویش صفات به ظاهر متضاد را وحدت بخشیده بود، همانطور که علوم مختلف از جمله عرفان، فلسفه، کلام، فقه، تفسیر، جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، تاریخ — شعر و ادبیات و سیاست که ظاهراً با هم متضاد هستند را در خود جمع نموده بود. او یکی از عاملان حقیقی آیات قرآن کریم بود که سالیان متوالی؛ با اعتکاف در معتکف آستان قرآن و با تهذیب نفس؛ و خروج از بیت تاریک نفس؛ با تلاوت قرآن انس گرفته و بهره‌ها اندوخته بود و آثار مکتوب و غیر مکتوب او غنیمتی گرانبها برای عاشقان و تشنگان معارف قرآنی به شمار می‌آید.

و وجود امام منشور انواری مختلف در ابعادی گوناگون بود. ایشان در ارتباط با تربیت همه‌جانبه‌ی قرآن فرموده‌اند: «قرآن کتاب انسان‌سازی است. (۱) و باید تربیت، تربیت قرآنی باشد (۲)» «و قرآن برای تربیت ما آمده است. تا تبعیت از آن نکنیم به همه ابعادش، تربیت نمی‌شویم» (۳) «مسلمان این است که همه چیزهایی که نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) آورده را قبول کند و بدان عمل کند» (۴)

و از آنجا که امام؛ عامل به همه‌ی ابعاد قرآن بودند شعاع شخصیتی بسیار گسترده داشت و مردم در چهره‌ی ایشان سیره‌ی معصومین (علیهم السلام) که سرچشمه همه کمالات و زیبایی‌های معنوی بودند را متجلی می‌دیدند و بسیاری از تحولات مردم در پرتو تربیت و شخصیت

- ۱- قرآن در قرآن - اثر عباس عزیزی - ص ۱۴.
۲- همان - ص ۱۱.
۳- فرهنگ تعلیم و تربیت - ص ۴۸.
۴- همانجا.

قرآنی امام بود که به حق فضایل و ارزش های اخلاقی را در مقام عمل به منصفه ی ظهور رسانده بودند.

آنها که در پی یافتن رمز موفقیت و استواری حضرت امام هستند باید قبل از هر چیز به نوع تعلیم و تربیت قرآنی او که از ایام کودکی و دوران نوجوانی و جوانی ایشان حاکم بوده است توجه کنند؛ نکات مبتنی بر معارف بلند قرآنی که در شرح چهل حدیث و تفسیر سوره ی حمد و کتب و سخنرانی های اخلاقی و عرفانی و سیاسی آمده است، از انس و دلباختگی او به قرآن کریم حکایت می کند.

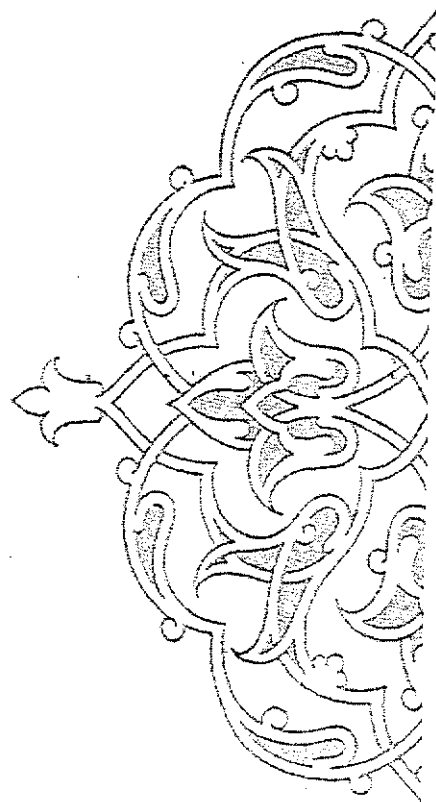
۷۰

تربیت و تزکیه قرآنی از دیدگاه امام خمینی (ره)

نظرگاه اخلاقی و تربیتی حضرت امام، مبتنی بر همان اندیشه ی قرآنی است که خدای تبارک و تعالی پس از هفت سوگند آشکار به مظاهر عظیم طبیعت و نفس انسانی با صراحت و قاطعیت می - فرماید: «قد افلح من زکّیها و قد خاب من دسیّها (۵) رستگاری انسان و جوامع انسانی تنها از یک معبر قابل دست یابی است و آن تزکیه و تربیت نفوس انسانی است و ورای آن، جز گردابی از سرگردانی و بحران اجتماعی و خسران دائمی چیز دیگری نیست.

امام بارها می فرمودند: «عالم محضر خداست» اینگونه خدا باوری و جهان بینی است که می تواند انسان هایی اینچنین تربیت کند و تا این باورهای قرآنی عمومیت نیابد، سعادت و آرامش حقیقی و تمدن واقعی دست نیافتنی باقی خواهد ماند.

حضرت امام در ارتباط با پیوستگی (علم و تربیت و تزکیه) با توجه به آیه ی شریفه (وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا) (۶) فرموده اند (علم به دو قسم است ۱ - علم حصولی (که تصور و تصدیق فکر و اندیشه است) این گاهی به عمل می نشیند و گاهی به عمل نمی نشیند. ۲ - علم شهودی (که با تربیت و تزکیه همراه است) این علم همیشه به عمل آمیخته است. ایشان تزکیه را مقدم بر تعلیم می دانند و با توجه به آیه «يُزَكِّیْمُ وَيُعَلِّمُ الْکِتَابَ وَ الْحِکْمَةَ» (۷) فرموده اند: «اگر در بعضی از آیات قرآن تعلیم

(۷۱)

قبل از تزکیه ذکر شده برای آن است که تعلیم مقدمه ی تزکیه است نه مقدم بر تزکیه (۸) «علم و دانش، اگر در کنار آن تربیت نباشد مضر است. تربیت کنید، مهم، تربیت است، علم تنها فایده ندارد، علم تنها مضر است. این دو سخن نشان می دهد که انسان اگر گرفتار اصطلاحات علمی شد هرگز به نزاهت تزکیه و تربیت نفس نمی رسد. وقتی به نزاهت تزکیه نرسید به جای اینکه خود را ببیند، همواره کمالات خود را می بیند، چون انسان با چهره محبت، خود را می بیند (حب شیء یعمی و یصم) همانطوری که دشمن نمی گذارد انسان نکات مثبت را در انسان های دیگر ببیند. خود دوستی هم نمی گذارد انسان نقاط ضعف را ببیند و در پی اصلاح و تزکیه و تربیت کامل خود برآید.» (۹)

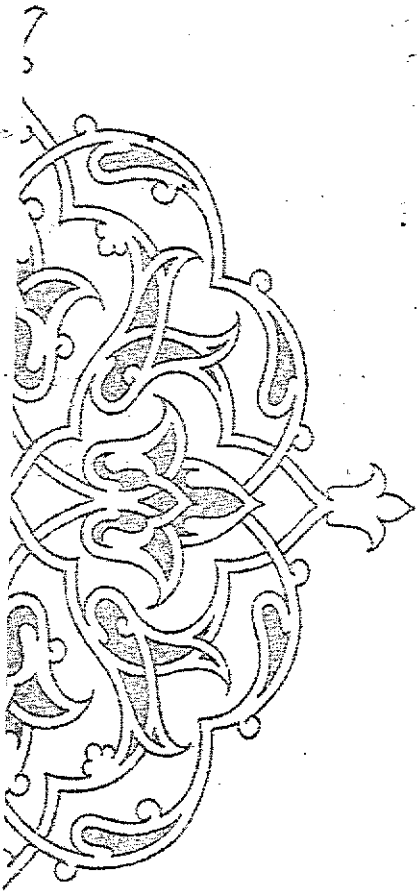
- ۵- قرآن کریم - سوره شمس - آیه ۹ و ۱۰.
- ۶- همان - سوره بقره - آیه ۲۱.
- ۷- همان - سوره جمعه - آیه ۲.
- ۸- مصباح الهدایه اثر حضرت امام خمینی.
- ۹- همان.

نکته دیگری که امام خمینی (ره) در جهاد اکبر، در مبارزه با نفس، مسئله ی تزکیه را مطرح می نماید این آیه ی قرآن است: «وَدَا الْذِّینَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ» (۱۰) یعنی کافران علاقه مند هستند که شما از سلاحتان غافل باشید. این اصل که در جنگ کوچک (جهاد اصغر) سلاح، آهن است، ولی در جهاد اکبر، سلاح، آه است نه آهن. یعنی جهاد اکبر چنانکه امام علی (علیه السلام) در دعای کمیل خود را نیازمند راز و نیاز و ذکر و دعا و طاعت و عبادت و گریه همراه با امید و رجا به محضر حضرت حق تبارک و تعالی می داند تا نتیجه بگیرد، بابررسی سیره ی قرآنی امام می بینیم ساعات زندگانی ایشان از دعا و ذکر و عبادت بویژه نماز شب و گریه مشحون است و ایشان مسلح به سلاح دعا و عبادت در جهاد اکبر است و این نکته برای اهل تزکیه درس های فراوان دارد.

● اهمیت تربیت قرآنی از دیدگاه امام خمینی:

آنچه جلوه های قرآنی حضرت امام یا به عبارت دیگر راه و روش زندگی ایشان را شکل داده بود، تربیت یافتگی ایشان در مکتب قرآن بود و بدین جهت به اهمیت تربیت قرآنی در شکل گیری شخصیت انسان از دیدگاه امام خمینی نظری گذرا داریم.

- تربیت قرآنی از نظر امام دارای اهمیتی فوق العاده است از این

رو پیوسته اهمیت آن را با توجه به آثار آن گوشزد کرده‌اند «انبیایی که از طرف خدای تبارک و تعالی آمده‌اند برای تربیت بشر و برای انسان سازی آمده‌اند تمام کتب انبیاء خصوصاً کتاب مقدس قرآن کریم کوشش دارند به اینکه انسان را تربیت کنند برای اینکه با تربیت انسان عالم اصلاح می‌شود. آنقدر که انسان تربیت نشده برای جوامع مضر است، هیچ شیطان و حیوانی و هیچ موجودی آن قدر مضر نیست و آنقدر که انسان تربیت شده برای جوامع مفید است، هیچ ملائکه و موجودی آن قدر مفید نیست. اساس عالم بر تربیت انسان است. انسان عصاره‌ی همه موجودات و فشرده‌ی تمام عالم است و انبیاء آمده‌اند برای اینکه این عصاره بالقوه را بالفعل کنند و انسان یک موجود الهی بشود» (۱۱)

امام با توجه به آیات قرآنی که انسان را به انجام عمل صالح فرامی‌خواند، تربیت قرآنی را هماهنگ با نفس و فطرت خداخواه می‌دانند و می‌فرمایند:

«اعمال صالحه‌ی آنهایی است که سازش داشته باشد با نفس انسان. نفس انسان سعادت‌مند خلق شده است، یعنی استعداد سعادت در آن هست و فطرت انسان، فطرت سعید است، عمل صالح آن است که با این فطرت سازش داشته باشد» (۱۲)

امام مهمترین اثر تربیت قرآنی را تحصیل کمال واقعی دانسته و فرموده‌اند:

«انسان با تربیت به منتهی مسیری که رسیدن به کمال مطلق است نایل می‌شود و اگر به کمال مطلق رسید این طمأنینه برایش حاصل می‌شود و اطمینان قلوب به رسیدن به خداست» (۱۳)

دامنه‌ی تربیت قرآنی محدود نیست و تا آنجا ادامه دارد که انسان به مقام خاص برسد. امام در این ارتباط فرموده‌اند: «انسان مراتب سیرش از طبیعت است تا مافوق طبیعت، تا برسد به آنجایی که مقام الوهیت است. انسان با تربیت‌های صحیح، تمام معنویت‌ها و مراتب معنوی را در خودش ایجاد می‌کند و به یک مقامی که حتی فوق مقام ملائکه الله است و غیر از خدا هیچ نمی‌بیند، می‌رسد» (۱۴)

۱- امام و جلوه محبت قرآنی

وقتی یک رهبر، معلم، پیشوا به مردمش محبت ورزید و جان آنان را شاداب و اشباع نمود، محبت آنان هم به رهبر جلب می شود و آن وقت در راه اجرای فرامین آن رهبر سر از پا نمی شناسند و رهبر در سایه ی چنین مردمی به همه ی اهداف متعالی خویش می رسد و امام خمینی در عصر ما آتش فشانان کاستی ناپذیر، مایه ی محبت و رأفت به مردم مؤمن و مسلمان و جوانان امت اسلامی بودند.

— یک نمونه:

یکی از نمونه های محبت ورزی ایشان، پس از شهادت فرزندشان حاج آقا مصطفی بود که همه انتظار داشتند که امام (ره) درسشان را لا اقل تا چهارم ایشان تعطیل کنند ولی امام فرمای آن روز به محل درس آمدند و گفتند: من نمی خواهم شهادت مصطفی موجب تعطیل درس ها بشود. لازم نیست شما درس ها را برای گریه کردن بر او تعطیل کنید. شما عزیزان همه مصطفای من هستید، بروید و مشغول درس و بحث تان باشید. (۱۵)

روش محبت یکی از روش های تربیتی بسیار مؤثر است و نشان شرح صدر و نفس مطمئنه داشتن فرد است. خدایتعالی رمز پیروزی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) را در همین شرح صدر و محبت ورزی پیامبر اکرم به امت می داند.

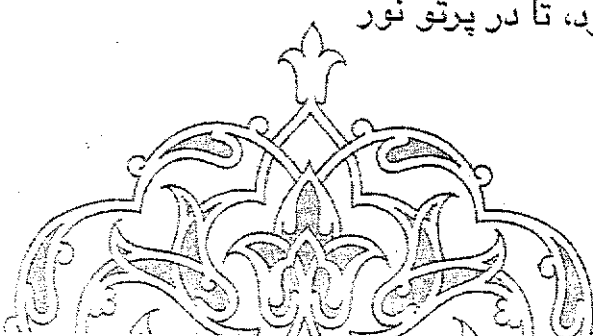
«فَإِنَّمَا رَحْمَةٌ مِنَ اللَّهِ لَنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ» (۱۶)

از جلوه های دیگر محبت ورزی که در آیه ذکر گردیده و در رفتار فردی و خانوادگی و عملکرد سیاسی اجتماعی حضرت امام بسیار مشهود بود، گذشت و عفو، دعا و طلب آمرزش برای افراد، مشورت کردن با افراد و به عبارت دیگر شخصیت دادن به افراد بود، تا در پرتو نور محبت قرآنی امام افراد متحول و تربیت شوند.

۷۳

- ۱۰- قرآن کریم - سوره نساء - آیه ۱۰۳.
- ۱۱- صحیفه نور - ج ۱۴ - ص ۱۰۳.
- ۱۲- صحیفه نور - ج ۶ - ص ۲۷۹.
- ۱۳- همان.
- ۱۴- همان - ج ۷ - ص ۲۸۲.
- ۱۵- اندیشه و آثار تربیتی امام خمینی - ص ۵۴۷.
- ۱۶- قرآن کریم - سوره آل عمران - آیه ۱۵۹.

۱۵۶

۲- امام جلوه امید و بشارت قرآنی

یکی از اصولی که حضرت امام (ره) همواره بر آن تکیه و تأکید داشته‌اند (اصل امید) در تعلیم و تربیت است. امید از عوامل موفقیت و یأس از عوامل شکست است. انسان وقتی در امور مختلف زندگی (مسائل فردی و اجتماعی، مادی و معنوی) گرفتار یأس شد، توان حرکت و تلاش و مبارزه با موانع را از دست می‌دهد و دچار عقب ماندگی می‌شود.

حضرت امام (ره) امید را از جنود و لشگریان خدای رحمان و یأس را از جنود و لشگریان شیطان دانسته و فرموده‌اند (ما باید این جنود ابلیس را کنار بزنیم و امید که از جنود الله است، در خودمان زنده کنیم). (۱۷)

حضرت امام (ره) با توجه آیه‌ی شریفه قرآن: «لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ» (۱۸) فرموده‌اند (هیچ وقت کلمه یأس را در ذهنتان وارد نکنید که این از جنود شیطان است) (۱۹) و چون امید از جنود الله است خطاب به همه نویسندگان و گویندگان فرموده‌اند: «نویسنده‌های ما، گویندگان ما همه شان دنبال این باشند که به این ملت امید بدهند، در ملت امید ایجاد کنند، اطمینان بدهند و استقلال روحی در ملت ایجاد کنند، اگر این خدمت را انجام دهند ما تا آخر پیروز هستیم.» (۲۰)

و در مبارزه با گناهان و سیر و سلوک معنوی خطاب به همه ما فرموده‌اند:

«تو نیز مایوس نباش که یأس از اقبال بزرگ است، به قدر میسور در رفع حجب و شکستن اقبال برای رسیدن به آب زلال و سرچشمه نور، کوشش کن.» (۲۱)

۳- امام خمینی و جلوه‌های اخلاص قرآنی

قرآن کریم می‌فرماید: «قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِي وَفِرَادِي» (۲۲)

قرآن کریم، محور حرکت انبیاء و داعی و محرک آنها برای حرکت راه
اخلاص و توجّه تام آنها به حضرت ربّ العالمین معرفی می‌کند.

نیت مشخصه‌ی شعاع دید و برد عملی انسان است. اعمال از نیت
رنگ می‌گیرد، و در همان محدوده اثر آفرین می‌شود.

حضرت امام خمینی (ره) با توجّه به عنصر اثر گذار (اخلاص)
فرموده‌اند: «کسی که دارای حبّ جاه و ریاست است و این حبّ ملکه

نفسانیه و شاکله روح او شده است، (۲۳) غایت آمال او رسیدن به آن
مطلوب است و افعال صادره از او تابع آن غایت است» حضرت امام

خمینی (ره) در تمام فعالیت‌های خود گهر اخلاص را به همراه داشتند و
همین امر سبب شده بود تمام اقشار مردم بالاترین ارادت و شیفتگی

خود را به این آسوده‌ی حسنه‌ای که خالصانه برای احیاء اسلام و قرآن به
پا خاسته بود ابراز دارند و حرف او را با جان و دل پذیرا باشند و او با

تمام خدمت‌هایی که به جهان اسلام و مسلمین کرده بود می‌گفت من
طلبه‌ای بیش نیستم. حضرت امام در کلامی دیگر در ارتباط با اهمیّت

اخلاص فرموده‌اند:

«با هر ریاضت و جدیتی شده قصد خود را تخلیص کنید. سرمایه
ی نجات و سرچشمه فیوضات تخلیص نیت و نیت خالص است.» «من

اخلاص لله اربعین صباحاً جرت ینابیع الحکمة من قلبه علی لسانه» (۲۴)
حضرت امام، کسب اخلاص را توجّه ویژه به سیره‌ی ائمه اطهار (علیهم

السلام) از جمله امیرالمؤمنین علی (ع) دانسته و فرموده‌اند:

(خداوند چند آیه برای چند قرص نان که حضرت امیر (سلام الله
علیه) و حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) صدقه دادند، نازل فرمود.

این آیات برای قرص نان نیست. این آیات برای اخلاص، برای آنکه
برای خدا بود نازل شد (۲۵) و همچنین فرموده‌اند:

(روایتی است از رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و (ضربة علی یوم
الخنذقی افضل من عبادة الثقلین) آنچه این یک ضربت را با عبادت ثقلین،

(عبادت جن و انس) مقابل کرده مرتبه اخلاص است. (۲۶)

۷۵

۱۷- صحیفه نور- ج ۱۳ - ص

۲۸۶

۱۸- قرآن کریم - سوره زمر -

آیه ۵۲

۱۹- صحیفه نور- ج ۱۱ - ص

۹۲

۲۰- همان - ج ۱۳ - ص ۲۸۶

۲۱- ره عشق - ص ۲۸

۲۲- قرآن کریم - سوره سبأ - آیه

۴۶

۲۳- چهل حدیث امام - ص

۳۳۰

۲۴- چهل حدیث امام - ص

۳۹۴

۲۵- صحیفه نور- جلد ۶ - ص

۱۹۴

۲۶- همان - ج ۱۶ - ص ۱۳۱ و

۱۳۰

۸۵۸

امام خمینی از روز جوانی که به مقام اجتهاد رسید تا زمانی که بر کرسی قیادت و امامت نشست، در راه شناساندن خود و به دست آوردن مقام و مسند کوچکترین گامی برداشت و از ریاست و مقام و مرجعیت و تبلیغات شخصی فراری بود و اینها همه از اخلاص قرآنی امام نشأت می گرفت به دو نمونه از صدها رفتار مخلصانه ایشان توجه نمایید.

سالها پیش از درگذشت مرحوم آیه الله العظمی بروجردی (ره) امام بر دو کتاب (وسیله) و (عروه) حاشیه نوشته بودند و حاشیه بر این دو کتاب در مرجعیت هر فقیهی دخیل بود. ولی هیچ کس از این موضوع خبر نداشت تا بعد از درگذشت مرحوم آیه الله العظمی بروجردی، تازه افراد فهمیدند که امام بر این دو کتاب حاشیه داشته است.

بعد از درگذشت آیه الله حکیم در نجف عده ای از شهرهای موصل و کرکوک آمدند و گفتند ما از آقای حکیم تقلید می کردیم الآن از چه کسی تقلید کنیم امام با اینکه می توانستند رساله ی خود را به آنها بدهند اینکار را نکردند و فرمودند به تقلید از آقای حکیم باقی باشید. این خیلی عظمت می خواهد که اشخاصی پیش یک مرجع بیایند و آن مرجع این گونه بگوید. (۲۷)

۴ - امام و جلوه ادعیه و نیایش های قرآنی

قرآن در آیات متعدد مخاطبان خود را به دعا و فرهنگ دعا و آفاق و اعمال و احوال و ابعاد دعا دعوت کرده است. در سیره ی قرآنی امام «دعا» به عنوان یک روش مؤثر در تعلیم و تربیت و تذبذب و تزکیه و بهسازی و سالم سازی فرد و محیط مورد توجه و تأکید بوده است. روش «دعا» در نظام فکری حضرت امام معنا دار است. چرا که دعا روشی است که انسان را به عالم بالا وصل می کند تا با عنایات و ترجیحات حضرت حق تعالی در دنیا حیات طیبه داشته باشد.

دعا کلید گشودن درهای رحمت و عنایت الهی است.

حضرت امام با توجه به جایگاه ادعیه ی ائمه اطهار (علیهم السلام)

آنها را «قرآن صاعد» نامیده‌اند و در کلامی فرموده‌اند: ما مفتخریم که ادعیه‌ی حیات بخش که او را قرآن صاعد می‌خوانند از ائمه‌ی معصومین ماست. ما به مناجات شعبانیه امامان و دعای عرفات حسین بن علی (علیهما السلام) و صحیفه سجادیه، این زیورآل محمد و صحیفه‌ی فاطمیه که کتاب الهام شده از جانب خداوند تعالی به زهرای مرضیه (سلام الله علیها) است، افتخار می‌کنیم. (۲۸)

و همچنین فرموده‌اند: مطالعه در ادعیه معصومین (علیهم السلام) و سوز و گداز آنان از خوف حق و عذاب او سرلوحه افکار و رفتار (ما) باشد. (۲۹) و در کلامی دیگر فرموده‌اند: «دعاهایی که از گنجینه وحی و شریعت و حاملان علم و حکمت نقل شده است از بزرگترین نعمت‌های خداوند بر بندگان و رحمت گسترده حق در دنیا است، زیرا دعا رابط معنوی بین آفریدگار و آفریده و ریسمان پیوند دهنده‌ی میان عاشق و معشوق و وسیله‌ی ورود در دژ استوار حق تعالی است (۳۰) دعا؛ بذری است در زمینی به نام معرفت، که نتیجه آن تهذیب نفس است. دعا؛ جوشیدن چشمه‌ی «ربّنا» از کویر سینه‌های سوزان و جریان آن بر دشت‌های «استجابت» است. و آنچه (هیچ) رابا (همه) پیوند می‌دهد دعا

است و حضرت امام بر همین موضوع عنایت ویژه‌ای داشته و فرموده‌اند: «این ادعیه‌ای که از ائمه (علیهم السلام) ما وارد شده‌اند برای تجهیز مردم بوده ... اشخاص وقتی که ادعیه را می‌خواندند قوّت روحی پیدا می‌کردند و سبکبار می‌شدند و شهادت برای آنها آسان می‌گشت» (۳۱) «این ادعیه انسان را از این ظلمت بیرون می‌برد وقتی که از این ظلمت بیرون رفت انسانی می‌شود که برای خدا کار می‌کند.» (۳۲) در ارتباط با نقش آفرینی ادعیه در صحنه و عرصه‌های متعدد زندگی فردی و اجتماعی انسان فرموده‌اند: «ائمه طاهرین، علیهم السلام، بسیاری از مسائل را با لسان ادعیه بیان فرموده‌اند. لسان ادعیه با لسان‌های دیگری که آن بزرگواران داشتند و احکام را بیان می‌فرمودند خیلی فرقی دارد. اکثراً مسایل روحانی، مسایل ماوراء طبیعت، مسایل دقیق الهی و آنچه را مربوط به معرفه‌ی الله است، با لسان ادعیه بیان

۱۷

- ۲۷- کتاب فرازهایی از ابعاد روحی، اخلاقی و عرفانی حضرت امام خمینی (ره)، ص ۷۲.
- ۲۸- فرازی از وصیت نامه سیاسی الهی حضرت امام (ره).
- ۲۹- تبیان - دفتر ۱۲ - ص ۱۸۹.
- ۳۰- تبیان - دفتر ۱۲ - ص ۱۸۸.
- ۳۱- همان - دفتر ۱۲ - ص ۱۹۱.
- ۳۲- کلمات قصار امام - ص ۵۲.

فرموده‌اند» (۳۳)

حضرت امام در سیره ی قرآنی خود الگو گیری از سیره ی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ائمه اسلام (علیهم السلام) را مورد توجه و تأکید قرار داده و اینچنین فرموده‌اند:

«باید به آن سیره‌ای شبیه شوید که پیغمبر اکرم و ائمه اسلام (علیهم السلام) بین ما گذاشته‌اند با ادعیه شان مردم را دعوت می‌کردند؛ دعا می‌کردند و با دعا مردم را دعوت می‌کردند دعوت به توحید، دعوت به تهذیب نفس، دعوت به اعراض از دنیا» (۳۴)

یکی از مهمترین رموز موفقیت امام خمینی (ره) توجه ویژه به ادعیه و زیارات و توسلات به امامان معصوم (علیهم السلام) بود به دو نمونه از این جلوه ی قرآنی امام توجه نمایید.

● دو نمونه

۱- در تمام مدت اقامت ایشان در نجف اشرف جز در موارد استثنایی، برنامه زیارت و دعای هر شبه ایشان هرگز ترک نشد. در اغلب ایام زیارتی در کنار قبر امام حسین (علیه السلام) بودند و در دهه ی عاشورا، هر روز زیارت عاشورای معروفه را با صد مرتبه سلام و صد مرتبه لعن می‌خواندند.

۲- امام مقید به قرائت زیارت جامعه ی کبیره بودند در ۱۵ سال در نجف به طور مرتب در تمام شب‌ها، این دعا را می‌خواندند و در زمستان و تابستان این برنامه ایشان ترک نشد.

۵- امام و جلوه‌های صبر و استقامت قرآنی

یکی از واژه‌های کلیدی قرآن و یکی از جلوه‌های بارز اخلاق حسنه که در آیات متعدده قرآن کریم به آن سفارش شده و دارندگان آن مورد تشویق و تجلیل قرار گرفته‌اند (صبر و استقامت) است. خداوند در قرآن ما را به بهره گیری از صبر دعوت نموده: «استعینوا بالصبر و الصلوة» (۳۵) و «تواصوا بالصبر» (۳۶) و با ذکر آثار و برکات مطلوب

صبر و مقاومت و شکیبایی و صبر جمیل پیامبران و اولیاء الهی را برای

ما مثال زده تا مشمول بشارت‌های الهی بر صابرین شویم. ائمه هدی (علیهم السلام) ریشه صبر را ایمان و یقین به خداوند دانسته و شرط بالا رفتن ظرفیت را مقاومت و صبوری و ارتقاء ایمان و یقین به خدا قلمداد نموده‌اند.

حضرت امام خمینی به خوبی این خلق حسنه را در لحظه، لحظه عمر شریفش به منصفه‌ی ظهور رسانده بود و با صبوری و پایداری و شکیبایی بر تحقق نظام مقدس اسلامی و تقویت و کمال آن کوشش نمود. آن بزرگوار در این ارتباط اینچنین فرموده است:

«باید صبر کرد، سفارش به صبر کرد. برای احقاق حق، صبر لازم است. اگر ما اسلام را می‌خواهیم و اگر قرآن کریم را می‌خواهیم که در این مملکت و ان شاء الله در ممالک دیگر، پیاده شود و می‌خواهیم که یک حکومت اسلامی داشته باشیم، باید همه، توصیه به حق کنیم و سفارش به حق کنیم.» (۳۷)

در کلامی دیگر حضرت امام با اشاره به سیره‌ی قرآنی حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) و سایر ائمه هدی (علیهم السلام) نقش مقاومت و صبوری آنها را برای حفظ اسلام اینچنین ذکر نموده‌اند:

«وقت که حضرت امین (سلام الله علیه) به خلافت رسیدند گرفتاری هایشان بسیار زیاد بود. برای اینکه عهده دار مسائل بزرگ بودند که باید انجام بدهند، ولی معونه اش کم بود، مع ذلک خوب مقاومت کردند و اسلام را ترویج کردند و به پیش بردند و ائمه (علیهم السلام) نیز همه شان یا در حبس یا در تبعید، یا در محاصره بودند. اینها یک چیزی بود که برای آنها از باب اینکه برای اسلام بود سهل بود.» (۳۸)

●●● نمونه:

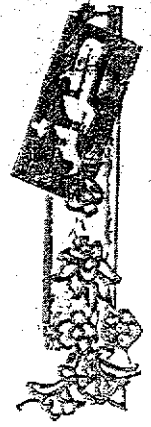
۱- در اوج خفقان ستم شاهی وقتی فرزند فرزانه و شایسته‌ی امام حاج آقا مصطفی به طور مرموزی به شهادت می‌رسد امام در برابر این رویداد جانکاه و غم بار، صبورانه و استوار مقاومت کرد و در سخنرانی

۷۹

- ۳۳- کتاب جهاد اکبر - اثر امام - ص ۳۷
- ۳۴- صحیفه نور - ج ۲۸ - ص ۲۷۶
- ۳۵- قرآن کریم - سوره بقره - آیه ۱۵۳
- ۳۶- سوره عصر - آیه ۴
- ۳۷- تبیان - دفتر ۱۳ - ص ۱۷۷
- ۳۸- همان - دفتر ۱۲ - ص ۲۵۴

۸۴۲

تاریخی خویش این حادثه سخت را از «الطاف خفی» الهی بر شمرد.
 ۲- پس از انفجار حزب جمهوری اسلامی و به خاک و خون کشیده شدن جمعی از بهترین یاران با وفای اسلام و انقلاب و ضرباتی که منافقین بر نیروهای حزب الهی وارد کردند، ایشان ضمن تجلیل از شهیدان، هرگز اشکی از دیدگان نمی ریزد و با صلابت و استقامت کم نظیر می فرماید: «بکشید ما را! ملت ما بیدارتر می شود» و داغ بروز غم، سستی، پشیمانی و ضعف را در سخت ترین شرایط بر دل های پر کینه دشمن برای همیشه باقی می گذارد.

امام، صبر و استقامت را لازمه ی رهبری می دانست و در این ارتباط چنین فرموده است:

(استقامت و صبر که لازمه ی رهبری انبیاء گرامی است به طور کامل در رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) بود «فاستقم كما امرت» (۳۹) نهضت کن و استقامت کن و این دو در پیشبرد مقاصد بزرگ پیغمبر اسلام دخالت داشت. (۴۰) و باید اینچنین باشیم.»

۶- امام و جلوه های تواضع و فروتنی قرآنی در قرآن کریم آمده است: «واخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنین» (۴۱) یکی از مهمترین و برترین صفات اخلاقی و تربیتی، که قرآن بر آن تأکید دارد. تواضع و فروتنی است. تواضع سبب برتری و بلندی آدمی و برتری طلبی موجب سقوط به حسیض جهالت و شقاوت و باعث گرفتاری در بدبختی ابدی است.

حضرت امام خمینی (ره) به معنای واقعی کلمه «متواضع» بودند و با آن همه مقام و عظمت علمی و فقهی و ولایتی که چشم جهانیان را خیره کرده بود، خود را تنها یک طلبه خدمتگذار می دانست و با این همه خدمت به اسلام و احیاء قرآن و عترت، هیچ گونه حریمی و امتیازی برای خود قائل نبود و با کمال فروتنی و تواضع، خطاب به جوانان رزمندگی جبهه ها می فرمودند:

«من دست و بازوی شما را که دست خدا بالای آن است می بوسم و بر این بوسه افتخار می کنم»

همچنین امام در نامه ای به نمایندگان مجلس فرموده است:

- ۳۹- سوره مدثر - آیه ۲.
- ۴۰- صحیفه نور - جلد ۶ - ص ۱۴۱.
- ۴۱- سوره شعراء - آیه ۲۱۵.
- ۴۲- کتاب فرازهایی از ابعاد روحی، اخلاقی و عرفانی حضرت امام خمینی.
- ۴۳- همان.

«همه در فکر مردم باشید. اینان، بنده‌های خدا هستند و از من
افضلند و محتمل است که از شما هم افضل باشند، چرا ما به فکر آنها
نباشیم» (۴۲)

تواضع است دلیل رسیدگان به کمال که چون سوار به مقصد رسد،
پیاده شود

۷- امام و جلوه‌های توکل قرآنی:

از جمله موضوعاتی که در قرآن کریم فراوان پرداخته و سفارش شده
است مسأله توکل است. در برخی از آیات «توکل» از خصلت‌های والای
مؤمنان شمرده شده و در قرآن «متوکلین» از محبوبین خداوند متعال
تلقی شده‌اند.

توکل و اطمینان و واگذاشتن امور به قادر متعال از جمله صفات
برجسته‌ی بندگان حق تعالی است. آنچه از تشویش؛ نگرانی و تردیدها
نسبت به حال و آینده جلوگیری می‌کند و به انسان در کارها قوت قلب و
ازاده و گرمی در کارها می‌بخشد توکل و اطمینان خاطر به حضرت حق
(جل و علا) است.

یکی از بازترین صفات روحی امام، توکل و اطمینان خاطر بود و
همه‌ی کسانی که امام را درک کرده‌اند

می‌دانند که در تمام فراز و نشیب‌ها و سختی‌های زندگی خود حتی
دچار یک لحظه اضطراب و تزلزل نگردیده است و همیشه جازم، مصمم
و استوار، باعث اطمینان سایرین و آرامش خاطر همگان می‌شد.

یک نمونه:

در جریان حمله بسیار حساب شده‌ی عراق به ایران، که در یک
لحظه خبر دادند فرودگاه‌های ایران بمباران شد و همزمان هزاران تانک
و نفر بر و توپ جنگی همراه صد هزار نظامی از سراسر مرز به ایران
حمله نموده‌اند، اضطراب همه جا را فرا گرفت و تشویش و نگرانی
دامنگیر مسوولین گردید اما امام در کنار دهها احتمال در بازتاب این
حمله‌ی غافلگیرانه فرمودند: «دزدی آمد و سنگی انداخت و رفت» و
اینچنین با آرامی همه را آرام و تزلزل بوجود آمده را برطرف کردند. (۴۳)